

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Det vi taler om når vi taler om arbejdet

Mølholm, Martin

Publication date:
2013

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Mølholm, M. (2013). *Det vi taler om når vi taler om arbejdet*. Institut for Kommunikation, Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DET VI TALER OM, NÅR VI TALER OM ARBEJDET

Dansk resumé

Arbejdet er en central aktivitet i menneskets tilværelse. Helt tilbage til nogle af de tidligste overleveringer har arbejdet defineret mennesket, og fungeret som et vidnesbyrd over det enkelte menneskes sociale og samfundsmæssige status, hans karakter og hans evner, hans driftighed og hans kreativitet. Det har en afgørende indflydelse på dannelsen af det enkelte menneskes identitet og forståelse af, 'hvem han er'. Gennem arbejdet former, kultiverer, skaber, udvikler og forandrer mennesket verden og samfundet, sikrer livets opretholdelse, former sin tilværelse og skaber sikkerhed og tryghed for sig selv og for sine medmennesker. Det gør tilværelsen bekvemmelig og behagelig, og giver livet mening. Ved arbejdet indgår mennesket i et socialt fællesskab med andre, og lader det ad den vej opleve at det er nyttigt, betydningsfuldt og uundværligt. Arbejdet er en kilde til glæde og dyb tilfredsstillelse, personlig og faglig udvikling, og en mulighed for udfoldelse af eget potentiale.

Arbejdet er imidlertid også en aktivitet der underlægger mennesket fællesskabet, indskrænker dets frihed og begrænser dets handlerum. Det er en aktivitet som det enkelte menneske ikke kan sige nej til, uden at det får alvorlige sociale, økonomiske og psykologiske konsekvenser. Siden overgangen fra landbrugs- til industrisamfund, og sidenhen til videnssamfund, er det en aktivitet, hvor det i stigende grad er nogle få der ejer resultatet og produktet af de manges arbejdsindsats. Arbejdet er blevet en aktivitet som de mange udfører for de få, så de fleste mennesker i dag er lønarbejdere. Arbejdet er derfor også noget det enkelte menneske kan miste, og en aktivitet han ikke er ene om at definere og bestemme. Det er en beskæftigelse der er reguleret af en aftale, og hvortil der knytter sig nogle forventninger og krav. Arbejdet er derfor også en risikabel aktivitet, hvis den ene eller begge parter ikke oplever sine forventninger og krav opfyldt og kontrakten til sidst må ophæves. Det er også en aktivitet hvor arbejdsmennesket udsætter sig selv for risikoen for at blive slidt ned, både fysisk og psykisk, udstødt af det sociale fællesskab og stigmatiseret, eller miste grundlaget for livets og tilværelsens opretholdelse.

Men uanset hvad arbejdet er, er det kun det det er, i kraft af menneskets måde at tale om, betydningsgive og meningstilskrive det. Arbejdets mening og betydning er resultatet af den måde mennesket taler om arbejdet på. De normer mennesket knytter til arbejdet som objekt og handling, og de forventninger til adfærd, holdninger og handlinger der følger heraf, og det vi

herefter siger om arbejdet. De forskellige betydninger vi tilskriver arbejdet, og hvoraf jeg ovenfor har nævnt nogle få, former imellem sig de betydningsrelationer der i sidste ende giver arbejdet dets sociale mening, definerer relationen mellem menneske og arbejde, og disponerer det arbejdende menneskes adfærd, holdninger, tale om og forståelse af sig selv og arbejdet.

Det er netop det senmoderne menneskes italesættelse af arbejdet og relationen mellem menneske og arbejde, og denne diskursive formationsdannelses disponering af det senmoderne menneskes holdninger, handlinger og tale, der er denne afhandlings analyseobjekt. I afhandlingen indleder jeg med at beskrive, hvordan arbejdet fylder stadig mere i det senmoderne arbejdsmenneskes liv, og de stærke følelser der knytter sig til arbejdsmenneskets relation til arbejdet. På den ene side elsker vi vores arbejde og føler dyb tilfredsstillelse ved den måde, arbejdet stimulerer vores lyst og trang til at udvikle os både fagligt, personligt og socialt, og giver os mulighed for at udfolde vores potentiale i et omskifteligt og afvekslende arbejdsliv. På den anden side har et stigende antal mennesker vanskeligt ved at forene et hektisk og krævende arbejdsliv, og dets konstante krav om udvikling, fleksibilitet, forandringsparathed og engagement, med et familie- og fritidsliv der hænger sammen og er i balance. Stress er blevet det næststørste problem på de europæiske arbejdspladser, og hver dag er der 35.000 danske arbejdstagere der melder sig syge på grund af stress. Det skaber et forhold mellem menneske og arbejde der er grundlæggende paradoksalt: på den ene side er det en kilde til glæde og dyb personlig og faglig tilfredsstillelse; på den anden side er selvsamme kilde årsag til at et stigende antal mennesker bliver syge af at arbejde.

I afhandlingen beskriver jeg, hvad det er for nogle mekanismer der gør, at det senmoderne arbejdsmenneske både kan glædes ved og nedbrydes af det senmoderne arbejdsliv, og tale om arbejdet som både positivt stimulerende og psykisk nedbrydende. Men samtidig have vanskeligt ved at gøre noget for at forhindre og afhjælpe at arbejdet gør mennesket syg, eller tale om tiltag der kan gøre noget ved problemet. I afhandlingen anlægger jeg en diskursarkæologisk tilgang, baseret på den franske filosof Michel Foucaults værker fra perioden 1966 til 1984, til analysen af afhandlingens datamateriale, der består af knap 800 artikler fra ugebrevene A4 og Mandag Morgen. Det indebærer en i første omgang deskriptiv tilgang til analysen af arkivet, fulgt af en analyse af diskursernes dispositionelle virkning på det senmoderne arbejdsmenneskes normer, holdninger, handlinger og tale.

I afhandlingens 1. del beskriver jeg desuden tre -ismer - determinismen, voluntarismen og scientismen - der præger forståelsen af relationen mellem

menneske og arbejde, fra begyndelsen af det 17. århundrede og frem til tiden omkring 2. verdenskrig. Jeg viser at relationen både konstitueres af et ydre, religiøst kald der determinerer den, og samtidig en fri og nødvendig handling for at overleve, skabe en tryk tilværelse og gøre livet bekvemmeligt. Men som gradvis bliver en relation der lader sig bestemme, forklare, forudsige og derfor også manipulere, med henblik på at regulere, kontrollere og forvalte det samfund, der mere og mere udvikler sig til et arbejdssamfund. I kapitel 3 beskriver jeg de begivenheder der finder sted omkring 2. verdenskrig, og som giver anledning til de transformationer af arbejdslivsdiskurserne der ender med at ændre relationen mellem menneske og arbejde, og som fører til konstitueringen af det senmoderne arbejdsmenneske. I kapitel 4 og 5 præsenterer jeg afhandlingens teoretiske ramme og den analysestrategiske tilgang til behandlingen af datamaterialet.

I afhandlingens 2. del beskriver og analyserer jeg tre diskursdannelser fra perioden 2002 - 2010, inddelt i tre kapitler: Globaliseringsdiskursen, udviklingsdiskursen og sundhedsdiskursen. I hvert kapitel opdeler jeg den samlede periode i tre delperioder af tre år og viser, hvordan de tre diskurser udvikler sig over tid. Ud over en analyse af Ugebrevet A4 og Ugebrevet Mandag Morgen, analyserer jeg artikler skrevet af fem toneangivende meningsdannere og artikler fra de landdækkende, trykte medier. I kapitel 9 foretager jeg en komparativ analyse af de tre diskurser og viser, hvordan deres indbyrdes relation forskyder og transformerer sig fra 2002 - 2010. Jeg beskriver de rammebetingelser for den organisatoriske kommunikation, de tre diskurser skaber og de vilkår de dermed giver for kommunikationen mellem ledere og medarbejdere. Herefter vender jeg blikket ud mod nogle af de centrale teoridannelser vedrørende relationen mellem menneske og arbejde, som andre danske og udenlandske forskere har udviklet, med det formål at kvalificere og perspektivere afhandlingens analyse, og de konklusioner der kan drages heraf.

Afhandlingen afsluttes med kapitel 10, hvor jeg kort opsummerer det arbejde jeg har lavet, trækker afhandlingens konklusioner op og fortæller, hvad den kan bidrage med i en nutidig og fremadrettet indsats på det danske arbejdsmarked.